

KOMPETENCIJŲ RAIDOS APRAŠAS

1. Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosiose programose (toliau – bendrosios programos) kompetencijoms tenka išskirtinis vaidmuo – jų ugdymas būtinas kiekvieno asmens tobulėjimui, socialinei įtraukčiai, darniai gyvensenai, aktyviam pilietiškumui, pasirengimui asmeniniu indėliu prisidėti prie Lietuvos, Europos ir pasaulio pažangos, darnaus vystymosi. Kompetencijos atskleidžia asmens nuosekliai įgyjamą dvasinę, kognityvinę ir fizinę brandą. Kiekviena kompetencija apibrėžiama atsižvelgiant į jos specifiką ir savitumą. Kompetencijos ugdomos visų bendrųjų programų mokymo(si) turiniu. Jų ugdymo rezultatai nurodyti dalykų pasiekimų raidos aprašymuose.

2. Bendrųjų programų mokymo(si) turiniu ugdomos šios kompetencijos: komunikavimo, kultūrinė, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo, skaitmeninė ir socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos. Visos kompetencijos tarpusavyje susijusios, jos ugdomos integraliai, tik intensyvumas priklauso nuo dalyko specifikos. Kompetencijų raidos apraše pateikiamos šių kompetencijų apibrėžtys, kompetencijų sandai – kompetencijos sudedamosios dalys ir kompetencijų raida, atsižvelgiant į mokinio amžiaus tarpsnio kognityvinės ir socialinės raidos ypatybes.

3. KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA – TAI GEBĖJIMAS KURTI, PERDUOTI IR SUPRASTI ŽINIAS (FAKTUS, POŽIŪRIUS AR ASMENINES NUOSTATAS), ETIŠKAI NAUDOTIS VERBALINĖMIS IR NEVERBALINĖMIS KOMUNIKAVIMO PRIEMONĖMIS IR TECHNOLOGIJOMIS.

4. Komunikavimo kompetencijos sandai:

4.1. pranešimo kūrimas: parenka ir vartoja verbalines ir neverbalines raiškos priemones ir formas; pritaiko raiškos priemones ir formas komunikavimo situacijai ir adresatui; pristato save gyvai bei virtualioje erdvėje;

4.2. pranešimo perteikimas ir komunikacinė sąveika: pasirenka komunikavimo kanalą ir priemonę; taiko komunikavimo strategijas bendraudamas individualiai bei grupėje;

4.3. pranešimo analizė ir interpretavimas: analizuoja, interpretuoja ir kritiškai vertina įvairaus sudėtingumo lygio ir formato pranešimus.

5. Komunikavimo kompetencijos raida:

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Pranešimo kūrimas.	Parenka ir vartoja įvairias verbalines ir neverbalines raiškos priemones ir formas.	Išbando mokytojo siūlomas kalbines ir vizualias raiškos priemones.
	Pritaiko raiškos priemones ir formas komunikavimo situacijai ir adresatui.	Atpažįsta elementarias komunikavimo priemones ir pritaiko jas kasdienėms situacijoms asmeninio gyvenimo, mokymosi srityse.

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
	Pristato save gyvai bei virtualioje erdvėje.	Skiria, kada ir kam reikia pateikti asmeninius duomenis. Prisistato žodžiu bei vizualinėmis raiškos priemonėmis.
Pranešimo perteikimas ir komunikacinė sąveika.	Pasirenka komunikavimo kanalus ir priemones.	Mokytojo patariamai pasirenka artimoje aplinkoje esančius komunikavimo kanalus ir priemones.
	Taiko strategijas komunikuodamas individualiai ir grupėje.	Komunikuodamas išlaiko dėmesį, išklauso pašnekovą bei reaguoja.
Pranešimo analizė ir interpretavimas.	Analizuoja, interpretuoja ir kritiškai vertina pranešimą.	Atpažįsta gaunamus paprastus verbalinius ir neverbalinius pranešimus. Aptaria pagrindines komunikavimo intencijas. Atpažįsta įžeidžiamo turinio pranešimus.

6. KULTŪRINĖ KOMPETENCIJA – TAI KULTŪRINĖ SAVIMONĖ, GRĮSTA ŽINIOMIS, AKTYVIA KULTŪRINE RAIŠKA IR KULTŪRINIŲ SĄMONINGUMU.

7. Kultūrinės kompetencijos sandai:

7.1. kultūrinis išprusimas: žino pačius bendriausius, su kultūra susijusius dalykus, orientuojasi kultūrinėje erdvėje, atpažįsta Lietuvos etninės kultūros objektus, žino savo tautos, šalies, Europos ir pasaulio kultūros tradicijas, pažįsta paveldą, dabarties kultūrinius reiškinius, supranta šiuolaikinės Lietuvos kultūros tendencijas;

7.2. kultūrinė raiška: aktyviai ir atsakingai dalyvauja kultūriniuose procesuose, meninėse ir kitose kultūrinėse veiklose;

7.3. kultūrinis sąmoningumas: apmąsto ir kritiškai vertina įvairias kultūros formas ir reiškinius, išreiškia požiūrį, nuostatas ir vertybes.

8. Kultūrinės kompetencijos raida:

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Kultūrinis išprusimas.	Susipažįsta, apibūdina, nagrinėja bendriausius kultūros reiškinius.	Atpažįsta ir įvardija kultūros kūrybinių savybes bei priemones; išreiškia preferencijas vieniems ar kitiems kultūros reiškiniams.
	Suvokia Lietuvos kultūros kontekstą, atpažįsta etninės kultūros objektus ir reiškinius, supranta šiuolaikinės Lietuvos kultūros raidos tendencijas, paaiškina, kaip jos tęsia, keičia ar papildo anksčiau susiformavusias kultūros	Žino pagrindines Lietuvos kalendorinių švenčių tradicijas ir jas pritaiko mokykloje ir šeimoje. Išsako savo įspūdžius, patyrus Lietuvos kultūros kūrybinių įvairovę ir pabendravus su Lietuvos kūrėjais bei atlikėjais.

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
	tradicijas; suvokia mokslininkų, menininkų ir kitų kultūros kūrėjų vaidmenį bendruomenės gyvenime.	
	Savo identifikuoja ir suvokia kaip atsakingą ir aktyvų Lietuvos, Europos ir pasaulio kultūros dalyvį. Analizuoja, lygina ir interpretuoja savąją ir kitas kultūras, suvokia jų prasmę, vertę, kontekstą bei tarpusavio ryšius.	Savais žodžiais paaiškina savo artimiausios aplinkos kultūros reiškinius ir lygina juos su kitų šalių kultūros reiškiniais.
	Aptaria kultūrinį kontekstą; estetinį skonį bei santykį su kultūros objektais, reiškiniais ir kūriniais grindžia dialogu.	Įvardija, kas suteikia kultūros objektui ar reiškiniui ekspresyvumo ir patrauklumo.
Kultūrinė raiška.	Įgyvendina individualias menines ir kitas kultūrinės veiklas, puoselėja talentus bei polinkius, suvokia kultūros tradicijų tęstinumo svarbą.	Išbando įvairias nesudėtingas kultūrinės raiškos veiklas.
	Aktyviai ir atsakingai dalyvauja kultūrinėje veikloje kaip kūrėjai, atlikėjai, stebėtojai, interpretuotojai, vartotojai ar kritikai; sąžiningai ir etiškai vartoja intelektualius kultūros produktus.	Išbando kūrėjo, atlikėjo, kultūros stebėtojo ir vartotojo vaidmenis per patirtines kultūrinės veiklas.
	Asmeniniame ir visuomeniniame gyvenime išmintingai pritaiko kultūrinės žinias ir gebėjimus.	Naratyviniais žaidimais, vaizduojamaisiais menais, garsų pasaulio tyrinėjimais ir kitomis priemonėmis pakartoja, panaudoja ir plėtoja anksčiau patirtas kultūros raiškos formas.
Kultūrinis sąmoningumas.	Paaiškina ir pagrindžia, kaip ir kodėl kultūra yra esminis asmens pasaulėvaizdį ir tapatybę konstruojantis komponentas.	Apibūdina savo kultūrą ir kuo ji skiriasi nuo kitų kultūrų, žmonių ar tradicijų, su kuriomis yra susidūręs.
	Įvardija ir kritiškai vertina įvairias kultūros formas ir reiškinius, kelia klausimus apie savos kultūros ir kitų kultūrų suformuotas prielaidas bei galimus šališkumus.	Kelia klausimus apie kultūrinių reiškinų panašumus ir skirtumus.
	Atpažįsta, kad kultūra nėra vienalytė: tai rinkinys kintančių reiškinų ir subkultūrų, kurių sąveika susiklosčiusi istoriškai.	Apibūdina, ką patiria dalyvaudamas savo aplinkos kultūrinėse bendruomenėse ir jų veiklose.

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
	Suvokia, kad kitų kultūrų atstovų pasaulėžiūra, normos, praktikos ir papročiai gali skirtis nuo tų, kurios vyrauja gyvenamoje vietoje. Per dialogišką santykį pripažįsta, kad kultūrinis kitoniškumas gali būti prasmingas, nepaisant mūsų preferencijų.	Aptaria kitoniškumą, kai lygina savo aplinkos kultūros reiškinius su tais, kuriuos stebi gyvai ir įvairiose medijose.

9. KŪRYBIŠKUMO KOMPETENCIJA – TAI SAU IR KITIEMS REIKŠMINGŲ KŪRYBINIŲ IDĖJŲ, PRODUKTŲ, PROBLEMŲ SPRENDIMŲ TYRINĖJIMAS, GENERAVIMAS, KŪRIMAS, VERTINIMAS, IŠLAIKANT DARNŲ SANTYKĮ SU SAVIMI IR APLINKA.

10. Kūrybiškumo kompetencijos sandai:

10.1. tyrinėjimas: identifikuoja problemas ir kūrybines galimybes, renka, sieja ir kritiškai vertina kūrybai reikalingą informaciją; dalinasi žiniomis, idėjomis, patirtimi;

10.2. generavimas: kelia idėjas, siūlo sprendimus; pasirenka sau ir kitiems reikšmingas idėjas, jas apsversto iš skirtingų perspektyvų;

10.3. kūrimas: etiškai veikia kurdamas savarankiškai, nebijo rizikuoti ir klysti; lanksčiai naudoja kūrybos būdus ir priemones; tobulina, pristato ir dalinasi kūrybos rezultatais;

10.4. vertinimas ir refleksija: vertina ir (ar) reflektuoja produkto / sprendimo naujumą, vertingumą, kūrybos procesą.

11. Kūrybiškumo kompetencijos raida:

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Tyrinėjimas.	Identifikuoja problemas ir kūrybines galimybes.	Užduoda daug klausimų, susijusių su kūrybine veikla, kurioje dalyvauja.
	Renka, sieja ir kritiškai vertina kūrybai reikalingą informaciją.	Nurodo, kokių žinių, priemonių, gebėjimų reikės kūrybinei veiklai. Pasitikslina informaciją, jei ji neaiški ar dviprasmiška.
	Dalinasi žiniomis, idėjomis, patirtimi.	Dalinasi savo idėjomis, žiniomis, kūrybos rezultatais artimoje aplinkoje.
Generavimas.	Generuoja idėjas ir sprendimus.	Siūlo idėją ir sprendimą. Paaškina, ką norėtų sukurti, kokio kūrybos rezultato tikisi.
	Apsvarsto idėjas, galimybes, veiksmus iš skirtingų perspektyvų.	Numato kūrybos eigą remdamasis ankstesne patirtimi.

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
	Pasirenka reikšmingas sau ir kitiems idėjas ir sprendimus.	Nurodo, kam bus skirti kūrybos rezultatai ir kaip jie gali paveikti kitus.
Kūrimas.	Kuria savarankiškai, nebijo rizikuoti ir klysti.	Iniciatyvus imdamasis kūrybinių sumanymų ir juos įgyvendindamas. Susidūręs su sunkumais tęsia pradėtą veiklą, jei sulaukia pagalbos ar padaršinimo.
	Lanksčiai naudoja kūrybos būdus ir priemones.	Išbando įvairias kūrybinės veiklos priemones ir būdus.
	Tobulina ir pristato kūrybos rezultatus.	Užbaigia pradėtą kūrybinį darbą (veiklą), paragintas tobulina. Kūrybos rezultatus pristato pasiūlytu būdu: žodžiu, piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, judesiais ir kt.

12. PAŽINIMO KOMPETENCIJA – TAI MOTYVACIJA IR GEBĖJIMAS PAŽINTI SAVE IR PASAULĮ, ĮGYJAMI SUVOKIANT (PERIMANT) ŽMONIJOS KULTŪRINĘ PATIRTĮ. ŠI KOMPETENCIJA APIMA DALYKO ŽINIAS IR GEBĖJIMUS, KRITINIO MĄSTYMO, PROBLEMŲ SPRENDIMO, MOKĖJIMO MOKYTIS GEBĖJIMUS. MOKYKLINIS PAŽINIMAS REIKALAUJA VALIOS, PASTANGŲ IR ATKAKLUMO.

13. Pažinimo kompetencijos sandai:

13.1. dalyko žinios ir gebėjimai: apibūdina dalykui būdingus pagrindinius objektus, reiškinius ir procesus; mokosi dalyko programoje nurodytų faktų ir sąvokų; tinkamai taiko taisykles, atlieka standartines procedūras ir algoritmus, jų taikymą iliustruoja pavyzdžiais;

13.2. kritinis mąstymas: kvestionuoja, vertina ir pagrindžia idėjas, argumentus ir sprendimus; mokinys mąsto kritiškai, kai siūlo naujus mąstymo aspektus, variantus, atsižvelgia į dalykui būdingus susitarimus ir tuo būdu gauna kaip galima naudingesnes išvadas; atpažįsta ir vertina tą pačią informaciją, kuri skirtinguose kontekstuose reprezentuojama skirtingai;

13.3. problemų sprendimas: kelia klausimus, išskiria spręstinas problemas ir pokyčių reikalaujančias sritis, vertina įvairias pokyčių alternatyvas, jų moralines, socialines, ekonomines ir ekologines pasekmes. Problemas formuluoja ir sprendžia naudodamasis kompiuterine technika ar kitais būdais. Kuria pridėtinę vertę, vertina situaciją, kaupia resursus. Suvokia pridėtinės vertės kūrimo ir naudojimo galimybes (tokia vertė galėtų būti produktai, paslaugos ar idėjos sprendžiant problemas ar tenkinant poreikius). Ši dedamoji apima kalbą, procesų dėsningumą ir sistemų, reikalingų valdyti skaitmeninius įrankius ir robotus, žinojimą, supratimą ir įgūdžius;

13.4. mokėjimas mokytis: konstruodamas ir siedamas įvairių sričių žinias (žinojimą) ir įgūdžius, kuriasi vientisą pasaulėvaizdį; aprašo pasaulį kalba, vaizdais, simboliais, matematinėmis ir kitomis priemonėmis; kritiškai reflektuoja atsižvelgdamas į mokymosi tikslus, suvokia mokymosi mokytis visuomeninį kontekstą.

14. Pažinimo kompetencijos raida:

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Dalyko žinios ir gebėjimai.	Atpažįsta, apibūdina mokymo(si) objektus ir sąvokas.	Skiria daiktus ir reiškinius pagal jiems būdingus požymius. Sieja skaičius, garsus su jų simboliais. Kalba aiškiai, suprantamai. Pastebi ir įvardija įvairias objektų sekas, dėsningumus, pastebėtus aplinkoje.
	Atpažįsta, paaiškina ir naudojami pagrindiniais dalyko faktais ir idėjomis.	Naudoja kalbines ir vaizdines priemones daiktams ir reiškiniams apibūdinti. Nuosekliai pasakoja apie jam nutikusius įvykius, atpasakodamas istoriją pamini daugelį svarbiausių faktų. Mėgaujasi humoru ir patys kuria juokelius, paremtus netikėtumu, neatitikimu, hiperbolizavimu.
	Išmano ir taiko dalyko procedūras.	Atpažįsta įprastus ir kuria naujus minčių raiškos būdus. Atpažįsta spausdintinėmis raidėmis užrašytus paprastesnius ar dažnai matomus žodžius. Bando užrašyti savo mintis, iš pradžių naudodami piešinius, savo sugalvotus simbolius, ilgainiui įterpdami vis daugiau atpažįstamų raidžių.
Kritinis mąstymas.	Taiko dalykui būdingą mąstymo formą.	Atlieka pastangų reikalaujančią su mąstymu susijusią veiklą. Atlieka užduotis suaugusiajam nukreipiant, paskatinant, kai siekiama ilgesnį laiką išlaikyti veiklos kryptingumą.
	Paaiškina ir taiko dalykui būdingus pagrindimo būdus.	Atlieka mąstymo pagrindimui būdingą veiklą. Lygina objektus tarpusavyje, nurodo jų panašumus ir skirtumus. Klasifikuoja objektus į grupes pagal vieną požymį. Suvokia logines veiksmų sekas, priežasties ir pasekmės ryšius.
	Atpažįsta ir sieja žinias skirtinguose kontekstuose.	Daiktus ir reiškinius apibūdina skirtingais raiškos būdais. Suvokia laiko seką. Numato tolesnę įvykių eigą remdamiesi ankstesne patirtimi, paaiškinti, kodėl tikisi vienokio ar kitokio rezultato.
Problemų sprendimas.	Kelia klausimus.	Trokšdami naujų žinių, stebi, tyrinėja, klausinėja. Dažnai klausia „kodėl?“, domėdamiesi gamtos reiškiniais, kitų žmonių elgesio motyvais ar pan. Užduoda neįprastus ir jautrius klausimus.
	Identifikuoja problemas ir kelia jų sprendimo idėjas.	Atpažįsta problemas kaip tvarkos nebuvimą. Įvardija vieną ar kelias problemas sprendimo idėjas. Suvokia, kada instrukcijos yra neaiškios ar dviprasmės ir paprašo patikslinti ar pakartoti.
	Sprendžia problemas ir įgyvendina idėjas.	Problemų sprendimą suvokia kaip tvarkos kūrimą. Stebi, kiek tikslūs sprendimai, ir koreguoja veiksmus atsižvelgiant į rezultatais. Gali planuoja būsimą veiklą remdamasis jau turimu patyrimu. Skatinamas ieško naujų sprendimų.

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Mokėjimas mokytis.	Reflektuoja mokymosi procesą.	Mokosi iš savo veiklos. Vertina savo veiklos rezultatus, jų kokybę. Nepavykus iš karto bando dar kartą. Mokosi iš savo klaidų, jas taiso.
	Mąsto apie pažinimo, mąstymo, mokymosi procesą (metakognicija).	Reflektuoja savo sprendimų priėmimo procesą. Nusako, kur, kada ir kokiomis aplinkybėmis įgijo tam tikrų žinių.

15. PILIETIŠKUMO KOMPETENCIJA – TAI PILIETINIS TAPATUMAS IR PILIETINĖ GALIA, GRĮSTA VERTYBĖMIS, NUOSTATOMIS, ŽINIOMIS IR PRAKTINIO VEIKIMO GEBĖJIMAIS, ĮGALINANČIAIS KARTU SU KITAIŠ ATSAKINGAI KURTI DEMOKRATIŠKĄ VISUOMENĘ, STIPRINTI LIETUVOS VALSTYBINGUMĄ.

16. Pilietiškumo kompetencijos sandai:

16.1. pilietinis tapatumas ir pilietinė galia: nusako piliečio ir valstybės santykį, sieja save su valstybe, žino ir geba paaiškinti pagrindines piliečio teises ir pareigas, nusiteikęs prisiimti atsakomybę dėl valstybės ir visuomenės raidos; paaiškina, kas yra pilietis, geba būti atviras kintančiam pilietiškumo supratimui, gali išvelgti problemas ir galimybes, kylančias pilietiniam tapatumui globaliame pasaulyje; suvokia, kas yra pilietinė visuomenė, geba paaiškinti pagrindinius jos principus ir vertybes. Suvokia pilietinės galios esmę ir prasmę, geba rinktis veiksmingus jos stiprinimo būdus;

16.2. gyvenimas bendruomenėje kuriant demokratišką visuomenę: supranta, kad teisinė sistema yra demokratinio bendrabūvio pagrindas, jaučia socialinę atsakomybę dėl savo veiksmų, dalyvauja kuriant darnią sociokultūrinę, ekonominę, ekologinę aplinką; įsitraukia į bendruomenės gyvenimą, geba tirti problemas, įgyvendina iniciatyvas ir pozityvius pokyčius bendruomenėje; supranta nevyriausybinių organizacijų vaidmenį kuriant demokratišką bendrabūvį, pasirenka įvairias savanorystės veiklos formas ir būdus; suvokia, kad demokratija ne tik valstybės valdymo forma, bet ir kasdienio gyvenimo būdas; gerbia demokratijos vertybes ir kuria bendruomenišką aplinką; suvokia, kaip asmens dalyvavimas lemia bendruomenės ir demokratinės visuomenės stiprėjimą;

16.3. pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms: paaiškina pagrindinius žmogaus teises ginančius dokumentus, suvokia dokumentų prasmę ir institucijų funkcionalumą; gerbia kito nuomonę ir kitokią pilietinę poziciją; suvokia, kad ne viskas, kas teisėta, yra teisinga; atpažįsta situacijas, imasi veiksmų, kai pažeidžiamos asmeninės arba kito asmens teisės, suvaržomos laisvės; analizuoja ir kritiškai vertina žiniasklaidoje pateikiamą informaciją, suvokia žiniasklaidos vaidmenį demokratijoje, atpažįsta propagandos apraiškas ir renkasi kovos su ja būdus;

16.4. valstybės kūrimas ir valstybingumo stiprinimas tarptautinėje bendruomenėje: įsipareigoja gerbti ir saugoti Lietuvos valstybės nepriklausomybę ir suverenumą, analizuoja politinius procesus ir juos kritiškai vertina; suvokia, kad valstybė stiprinama ginant ją nuo išorės pavojų ir rūpinantis visuomene, tausoja kultūros ir gamtos išteklius; išreiškia socialinį solidarumą, tausoja išteklius ir kuria darnią aplinką; analizuoja ir vertina Lietuvos dalyvavimo Europos Sąjungos, Šiaurės Atlanto sutarties ir kitose tarptautinėse organizacijose reikšmę.

17. Pilietiškumo kompetencijos raida:

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Pilietinis tapatumas ir pilietinė galia.	Nusako piliečio ir valstybės santykį, sieja save su valstybe, žino ir geba paaiškinti pagrindines piliečio teises ir pareigas, nusiteikęs prisiimti atsakomybę dėl valstybės ir visuomenės raidos.	Atpažįsta Lietuvos valstybės simbolius (herbą, vėliavą, himną). Įvardija svarbiausias valstybines šventes.
	Paaiškina, kas yra pilietis, geba būti atviras kintančiam pilietiškumo supratimui, gali išvelgti problemas ir galimybes, kylančias pilietiniam tapatumui globaliame pasaulyje.	Skiria akivaizdų elementarų pilietišką ir nepilietišką elgesį.
	Suvokia, kas yra pilietinė visuomenė, geba paaiškinti pagrindinius jos principus ir vertybes. Suvokia pilietinės galios esmę ir prasmę, geba rinktis veiksmingus jos stiprinimo būdus.	Dalyvauja paprastose mokytojų inicijuotose pilietinėse veiklose.
Gyvenimas bendruomenėje kuriant demokratišką visuomenę.	Supranta, kad teisinė sistema, yra demokratinio bendrabūvio pagrindas. Jaučia socialinę atsakomybę dėl savo veiksmų, dalyvauja kuriant darnią sociokultūrinę, ekonominę, ekologinę aplinką.	Aptaria svarbiausius susitarimus, elgesio taisykles ir jų laikosi.
	Įsitraukia į bendruomenės gyvenimą, geba tirti problemas, įgyvendina iniciatyvas ir pozityvius pokyčius bendruomenėje. Supranta neformaliųjų ir nevyriausybinų organizacijų vaidmenį kuriant demokratišką bendrabūvį, pasirenka įvairias savanorystės veiklos formas ir būdus.	Bendradarbiauja su draugais atlikdamas bendras veiklas.
	Suvokia, kad demokratija yra ne tik valstybės valdymo forma, bet ir kasdienio gyvenimo būdas. Gerbia demokratijos vertybes ir kuria bendruomenišką aplinką. Suvokia, kaip individo, dalyvavimas lemia bendruomenės ir demokratinės visuomenės stiprėjimą.	Paaiškina, kad visi lygūs, nei vienas nėra geresnis už kitą, tariasi dėl bendro sprendimo.

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms.	Žino pagrindinius žmogaus teises ginančius dokumentus, suvokia dokumentų prasmę ir institucijų funkcionalumą. Gerbia kito nuomonę ir kitokią pilietinę poziciją.	Turi ir vertina savo ir kitų nuomonę, paiso savo ir kitų poreikių.
	Suvokia, kad ne viskas, kas teisėta, yra teisinga. Atpažįsta situacijas, imasi aktyvių veiksmų, kai pažeidžiamos asmeninės, arba kito asmens teisės, suvaržomos laisvės.	Skiria tinkamą ir netinkamą elgesį elementariose situacijose atsižvelgdami į poveikį kitiems.
	Analizuoja ir kritiškai vertina žiniasklaidoje pateikiamą informaciją, suvokia žiniasklaidos vaidmenį demokratijoje, atpažįsta propagandos apraiškas ir siūlo kovos su ja būdus.	Mokytojo ir tėvų padedamas atpažįsta reklamas ir jų tikslus populiariose žiniasklaidos priemonėse.
Valstybės kūrimas ir valstybingumo stiprinimas tarptautinėje bendruomenėje.	Įsipareigoja gerbti ir saugoti Lietuvos valstybės nepriklausomybę ir suverenumą, analizuoja politinius procesus ir juos kritiškai vertina.	Įvardija svarbiausias Lietuvos valstybės institucijas.
	Suvokia, kad valstybė stiprinama ginant ją nuo išorės pavojų ir rūpinantis visuomene, tausojant kultūros ir gamtos išteklius. Išreiškia socialinį solidarumą, tausoja išteklius ir kuria darnią aplinką.	Savo pozityviais veiksmais prisideda prie kultūros ir gamtos išteklių saugojimo.
	Analizuoja ir vertina Lietuvos dalyvavimo Europos Sąjungos, Šiaurės Atlanto sutarties ir kitose tarptautinėse organizacijose reikšmę.	Įvardija svarbiausias tarptautines organizacijas, kurioms priklauso Lietuva.

18. SKAITMENINĖ KOMPETENCIJA – TAI MOTYVACIJA IR GEBĖJIMAS NAUDOTIS SKAITMENINĖMIS TECHNOLOGIJOMIS UŽDUOTIMS ATLIKTI, MOKYTIS, PROBLEMOMS SPREŠTI, DIRBTI, BENDRAUTI IR BENDRADARBIAUTI, VALDYTI INFORMACIJĄ, EFEKTYVIAI, TINKAMAI, SAUGIAI, KRITIŠKAI, SAVARANKIŠKAI IR ETIŠKAI KURTI IR DALYTIS SKAITMENINIU TURINIU.

19. Skaitmeninės kompetencijos sandai:

19.1. skaitmeninis turinys: kuria įvairių formų ir formatų skaitmeninį turinį ir dirba su juo, apimant skaitmeninio turinio paiešką, filtravimą (atranką), analizę ir kritinį vertinimą, valdymą, pertvarkymą, integravimą ir apdorojimo automatizavimą; paiso skaitmeninio turinio autorių teisių;

19.2. skaitmeninis komunikavimas: bendrauja ir bendradarbiauja naudodamasis skaitmeninėmis technologijomis, apimant socialinę ir pilietinę veiklą skaitmeninėje erdvėje, etiškai elgiasi skaitmeninėje erdvėje, valdo skaitmeninę tapatybę, saugo savo ir kitų reputaciją internete, valdo informaciją, pateiktą skaitmeninėmis priemonėmis;

19.3. skaitmeninė sauga: saugiai naudojasi skaitmeninėmis technologijomis, saugo asmens duomenis bei privatumą skaitmeninėje erdvėje, tinkamai naudoja skaitmenines technologijas saugodamas aplinką, saugiai naudoja skaitmeninius prietaisus bei informacines sistemas;

19.4. problemų sprendimas: kūrybiškai naudojasi skaitmeninėmis technologijomis sprendžiamas problemas, apimant kompiuterinių (informacinių) sistemų techninių ir technologinių problemų sprendimą, kritišką galimų problemos sprendimų įvertinimą ir skaitmeninių technologijų pasirinkimą, taip pat skaitmeninės kompetencijos įsivertinimą ir jos spragų identifikavimą.

20. Skaitmeninės kompetencijos raida:

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Skaitmeninis turinys.	Kuria skaitmeninį turinį.	Mokytojo padedamas kuria paprasčiausią skaitmeninį turinį.
	Ieško, filtruoja, analizuoja, vertina, valdo skaitmeninį turinį.	Mokytojo padedamas naudojasi mokomąja programa, mokyklos skaitmenine aplinka ar internetu ir ieško nagrinėjamų objektų, palygina juos ir vertina pagal mokytojo nurodytus požymius, randa anksčiau kurtą ar naudotą skaitmeninį turinį.
	Pertvarko ir integruoja skaitmeninį turinį, automatizuoja turinio pertvarkymą.	Mokytojo padedamas įterpia naujus elementus ar kitaip pertvarko savo sukurtą paprastą skaitmeninį turinį, vykdo kelių komandų seką.
	Paiso skaitmeninio turinio autorių teisių.	Mokytojo padedamas suvokia, kad naudojantis ir dalijantis skaitmeniniu turiniu reikia atsižvelgti į tam tikras taisykles.
Skaitmeninis komunikavimas	Bendrauja ir bendradarbiauja naudodamasis skaitmeninėmis technologijomis.	Su pagalba konkrečiam kontekstui pasirenka paprastas skaitmenines technologijas bendravimui ir bendradarbiavimui.
	Atsakingai dalyvauja socialinėje ir pilietinėje veikloje naudodamasis skaitmeninėmis technologijomis.	Paaikškina, kas yra pilietis ir kad jo dalyvavimą bendroje veikloje palengvina skaitmeninės technologijos. Su pagalba atpažįsta paprastas, palengvinančias bendravimą skaitmenines technologijas.
	Etiškai elgiasi skaitmeninėje erdvėje.	Mokytojo padedamas naudoja paprasčiausias skaitmenines technologijas bendravimui laikydamasis paprasčiausių elgesio normų (mandagumas, pagarba, empatija ir kt.).

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
	Valdo skaitmeninę tapatybę.	Apibūdina, kad internete yra skelbiama daug įvairios informacijos apie žmones, mokytojo ar tėvų padedamas nustato, kokia informacija apie žmogų yra teigiama, o kokia ne.
Skaitmeninė sauga.	Saugiai naudojasi skaitmeninėmis technologijomis.	Naudoja mokytojo rekomenduojamus paprastus būdus apsisaugoti nuo galimų pavojų sveikatai skaitmeninėje aplinkoje.
	Saugo asmens duomenis bei privatumą skaitmeninėje erdvėje.	Paaiškina, kokie žmonių duomenys yra asmeniniai ir kodėl jų negalima atskleisti kitiems, kad bendraujant telefonu ar interneto priemonėmis, asmens duomenų atskleidimas gali turėti blogų pasekmių.
	Tinkamai naudojasi skaitmeninėmis technologijomis saugodamas aplinką.	Papasakoja, kad specialūs įrenginiai stebi aplinką, užterštumo lygį, klimato kaitą, prognozuoja orus ir stebi kitus įvairius gamtos procesus, padeda priimti žmonėms teisingus sprendimus saugant gamtą ir aplinką.
	Saugo skaitmeninius prietaisus.	Įvardija pagrindinius išorinius pavojus, galinčius pakenkti skaitmeniniams prietaisams, pavyzdžiui drėgmė, skysčiai, dulkės, netvarkingi laidai, netinkama aplinkos temperatūra, kritimo galimybė ir kt. Žino, kam pranešti apie pastebėtus pavojus.
Problemų sprendimas.	Kūrybiškai naudojasi skaitmeninėmis technologijomis sprendžiamas problemas.	Papasakoja, kad kompiuteriu galima piešti, kurti muziką, filmus, rašyti, žaisti daugybę kūrybą ugdančių žaidimų ir daryti daugybę kitų įdomių darbų. Mokytojo padedamas atpažįsta paprastas skaitmenines technologijas, kurias galima naudoti skaitmeniniam turiniui kurti.
	Sprendžia technines ir technologines problemas.	Mokytojo padedamas atpažįsta paprasčiausias technines problemas, kurios kyla naudojantis skaitmeniniais įrenginiais.
	Kritiškai vertina galimus problemas sprendimus ir skaitmeninių technologijų pasirinkimą.	Mokytojo padedamas pasirenka skaitmenines priemones paprastai užduočiai atlikti.
	Įsivertina skaitmeninę kompetenciją ir identifikuoja spragas.	Mokytojo padedamas įvardija skaitmenines technologijas, kuriomis teko naudotis.

21. SOCIALINĖ, EMOCINĖ IR SVEIKOS GYVENSENOS KOMPETENCIJA – ASMENS SAVIMONĖ IR SAVITVARDA, SOCIALINIS SĄMONINGUMAS, TARPUSAVIO SANTYKIŲ KŪRIMO GEBĖJIMAI, ATSAKINGAS SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS IR ASMENS RŪPINIMASIS FIZINE IR PSICHINE SVEIKATA.

22. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos sandai:

22.1. savimonė ir savitvardos įgūdžiai: atpažįsta, įvardija ir valdo emocijas, elgiasi vadovaudamasis vertybėmis; atpažįsta asmenines savybes ir išorinę pagalbą; siekia asmeninių ir akademinų tikslų;

22.2. empatiškumas, socialinis sąmoningumas ir teigiamų tarpusavio santykių kūrimas: atpažįsta kitų emocijas ir jas atliepia; atpažįsta individualius ir grupės panašumus ir skirtumus; naudojasi bendravimo įgūdžiais veiksmingai komunikuojant; geba konstruktyviai užkirsti kelią, valdyti ir spręsti tarpasmeninius konfliktus;

22.3. atsakingas sprendimų priėmimas ir elgesys vertinant pasekmes: priima sprendimus atsižvelgdamas į saugumo, etinius ir visuomeninius veiksnius; kasdienėse akademinėse ir socialinėse situacijose taiko atsakingų sprendimų priėmimo įgūdžius; prisideda kuriant šeimos, mokyklos ir bendruomenės gerovę;

22.4. rūpinimasis sveikata: vertina sveikatą kaip vieną iš esminių vertybių, lemiančių asmens ir visuomenės gerovę bei gyvenimo kokybę; rūpinasi sveikata pasitelkdamas fizinį aktyvumą; supranta sveikos mitybos svarbą sveikatai ir renkasi sveikatai palankius maisto produktus.

23. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos raida:

Sandai	Sandų raiška	Sandų raiška numatytam laikotarpiui
		Priešmokyklinis ugdymas
Savimonė ir savitvardos įgūdžiai.	Atpažįsta, įvardija ir valdo emocijas, elgiasi vadovaudamasis vertybėmis.	Atpažįsta ir įvardija jausmus skirtingose situacijose.
		Atpažįsta situacijas, kuriose reikia suvaldyti emocijas, pasako, kaip jas gali suvaldyti, ir bando tai daryti.
		Įvardija vertybes, kurios padeda priimti sprendimus.
	Atpažįsta asmenines savybes ir išorinę pagalbą.	Apibūdina save, savo bruožus. Papasakoja, ką daryti patinka, o ko nepatinka.
		Įvardija asmenis, kuriais gali pasitikėti ir kreiptis pagalbos.
	Siekia asmeninių ir akademinų tikslų.	Paaikrina, kas yra tikslas ir kaip išsikeltas tikslas padės mokytis, kelia elementarius tikslus ir pasako, kaip jų sieks.
Pateikia pavyzdžių, kokios savybės, elgesys padėjo ką nors išmokti.		
Empatiškumas, socialinis	Atpažįsta kitų emocijas ir jas atliepia.	Įvardija kitų veidu ir kūno poza išreikštas emocijas. Tinkamai reaguoja į aplinkinių emocijas.

sąmoningumas ir teigiamų tarpusavio santykių kūrimas.		Apibūdina ir demonstruoja dėmesingo klausymo įgūdžius.
	Atpažįsta individualius ir grupės panašumus ir skirtumus.	Paaiškina individualius ir grupės poreikius (poreikį būti išklausytam, turėti galimybę žaisti, sulaukti pagalbos ar palaikymo).
		Įvardija klasės mokinių / draugų ir artimųjų savybes ir pomėgius.
	Naudojasi bendravimo įgūdžiais veiksmingai komunikuodamas.	Paaiškina, kaip kitų palaikymas padeda pasijusti reikalingu kitiems, sėkmingai kartu mokytis ir žaisti; laikosi sutartų taisyklių.
		Demonstruoja grupės darbui reikalingą elgesį.
Geba konstruktyviai užkirsti kelią, valdyti ir spręsti tarpasmeninius konfliktus.		Apibūdina situaciją, kurioje kilo nesutarimas, atpažįsta ir įvardija nesutarimo priežastį. Be suaugusiojo pagalbos sprendžia nedidelius konfliktus.
		Paaiškina, kaip suvaldytas pyktis padeda spręsti nesutarimus. Atsisako dalyvauti nepriimtinoje situacijoje ir paaiškina kodėl.
Atsakingas sprendimų priėmimas ir elgesys, pasekmių įvertinimas.	Priima sprendimus atsižvelgdamas į saugumo, etinius ir visuomeninius veiksnius.	Apibūdina situacijas ar vietas, kuriose gali jaustis nesaugiai (gatvėje, užkalbinti nepažįstamo žmogaus) ir pasako, kaip reikia elgtis.
		Dalyvauja kuriant bendras taisykles. Apibūdina situacijas, kuriose svarbu klausyti suaugusiųjų (šeimoms narių ar mokytojų).
	Kasdienėse akademinėse ir socialinėse situacijose taiko atsakingų sprendimų priėmimo įgūdžius.	Atpažįsta, analizuoja ir paaiškina kasdienes situacijas, kuriose reikia priimti sprendimą.
		Pritaiko ir paaiškina panaudotus sprendimo priėmimo įgūdžius.
Prisideda kuriant šeimos, mokyklos ir bendruomenės gerovę.		Pasisiūlo padėti įvairiuose klasės priežiūros darbuose (paruošti klasę pamokai, sutvarkyti priemones, surinkti šiukšles, nuvalyti stalus ir pan.), taupo resursus.
		Papasakoja, kaip gali padėti ir padeda savo šeimos nariams atlikti kasdienes darbus.
Rūpinimasis sveikata.	Vertina sveikatą, kaip vieną iš esminių vertybių, lemiančių asmens ir visuomenės gerovę bei gyvenimo kokybę.	Paaiškina, kas yra būti sveikam ir stipriam ir kodėl svarbu rūpintis sveikata.
		Laikosi elementarių asmens higienos reikalavimų, demonstruoja savitvarkos įgūdžius.

	Rūpinasi sveikata pasitelkdamas fizinį aktyvumą.	Taisyklingai sėdi, stovi, juda.
		Aktyviai leidžia laisvalaikį, žaidžia, laikydamasis saugaus elgesio taisyklių.
		Paaškina fizinio aktyvumo naudą sveikatai ir savijautai, kelia fizinio aktyvumo tikslus ir pademonstruoja mėgstamus fizinius pratimus.
	Supranta sveikos mitybos svarbą sveikatai ir renkasi sveikatai palankius maisto produktus.	Paaškina maisto svarbą sveikatai. Taiko maisto vartojimo taisykles (neskuba, sukramto ir kt.), saugiai vartoja maistą ir paaškina kodėl.
